

УДК 343.13

**А. В. Питомець**

асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури  
Національного університету «Одеська юридична академія»,  
адвокат  
Національної асоціації адвокатів України

## **ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ НАДАННЯ АДВОКАТОМ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ СВІДКУ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ**

*Стаття присвячена розгляду організаційно-правових питань надання адвокатом правової допомоги свідку на досудовому розслідуванні. Автором проаналізовано основні підходи в юридичній літературі щодо визнання поняття «свідок» та «надання адвокатом правової допомоги свідку».*

*На основі теоретико-правових досліджень автором визначено поняття свідка та запропоновано класифікацію категорій свідків, яким адвокатом може бути надано правову допомогу на досудовому розслідуванні.*

*Виходячи з норм чинного законодавства, а також практичного досвіду, автором запропоновано внесення змін до чинного законодавства з метою вдосконалення організаційно-правової діяльності адвоката під час надання правової допомоги свідку на досудовому розслідуванні.*

**Ключові слова:** досудове розслідування, свідок, надання правової допомоги свідку, організаційно-правова діяльність адвоката під час надання правової допомоги свідку на досудовому розслідуванні.

**Постановка проблеми.** Серед учасників, які сприяють досудовому розслідуванню, важливе місце займають свідки. Під час досудового розслідування свідок залучається з метою отримання від нього інформації, що має значення для об'єктивного з'ясування всіх обставин справи. Від якості повноти інформації, яку надає свідок, багато в чому залежить ефективність досудового розслідування. Як зазначає А.Ф. Коні, інформація, отримана від свідків, є досить важливою. Відомий захисник відзначав, що особлива увага у з'ясуванні обставин справи звертається на чистоту головного джерела з доказів, що прямо чи побічно (в якості доказу) має вирішальне значення для винесення суддею рішення. Цей доказ – показання свідків [1, с. 76].

Цінність показань свідків у кримінальному провадженні зумовлена тією обставиною, що вони можуть знати про факти предмета доказування, доказові факти, факти процесуального характеру, а також про причини виникнення кримінально-правових спорів, факти порушення

режиму законності будь-ким із суб'єктів кримінального процесу. Крім того, як зазначає Н.А. Олефіренко, часто показання свідків можуть слугувати єдиним способом пізнання певних обставин справи, коли вони документально не закріплені й активно використовуються поряд з іншими засобами доказування, надаючи велику переконливість іншим доказам і сприяючи з'ясуванню умов формування останніх [2, с. 194]. Слід погодитися з думкою М.М. Тищенка, що на сьогодні формування правового статусу свідка слід пов'язувати з певними факторами і, перш за все, з можливістю особи виступати свідком у фактичному та процесуальному значенні. Адже дійсно по-різному тлумачиться правовий статус свідка в законодавстві та практиці його застосування [3, с. 13].

Важливість своєчасної та кваліфікованої правової допомоги свідку адвоката на досудовому розслідуванні складно переоцінити, адже, як відомо, статус свідка надалі може змінитись на статус підозрюваного. Тому питанню надання правової допомоги свідку приділяється значна увага [4, с. 249].

Згідно з нормами п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України свідок є одним із учасників кримінального провадження. Відповідно до норм ст. 65 КПК України свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань. Із аналізу норм ст. 66 КПК України та ст. 59 Конституції України випливає, що свідок має право на отримання професійної правничої допомоги на всіх стадіях кримінального провадження, зокрема й на досудовому слідстві. В якості єдиного суб'єкта надання професійної правової допомоги п. 2 ч. 1 ст. 66 КПК України визначено адвоката. Так, п. 2 вказаної статті зазначено, що свідок має право під час давання показань та участі в проведенні інших процесуальних дій на правову допомогу адвоката, повноваження якого підтверджуються згідно з положеннями ст. 50 КПК України [4].

На жаль, цим вичерпується регламентація порядку надання правової допомоги адвокатом свідку. Хоча нормами КПК України 1960 р. питання надання правової допомоги адвокатом свідку було достатньо повно врегульоване. Зокрема, Законом України «Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України щодо права свідка на захисника та іншу правову допомогу» від 1 липня 2010 р. було внесено істотні зміни. Таким чином, актуальність даної статті полягає в дослідженні процесуального статусу адвоката, який надає правову допомогу свідку на досудовому розслідуванні.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** На невизначеність та проблеми процесуального статусу адвоката по відношенню до свідка в кримінальному провадженні наголошують такі науковці, як О.В. Белькова, Є.І. Дігтяр, П.В. Кучевський, В.А. Меланчук, О.В. Панчук, С.М. Стахівський, Н.В. Титова, М.М. Шейфер та інші. Слід також зазначити, що особливостям організаційно-правових питань надання адвокатом правової допомоги свідку на досудовому розслідуванні приділено мало уваги. А отже, означена тематика є актуальною в сучасних умовах розвитку адвокатської діяльності та реформування законодавства.

**Метою статті** є розгляд окремих теоретико-правових питань щодо організаційно-правових питань надання адвокатом правової допомоги свідку на досудовому розслідуванні.

**Виклад основного матеріалу.** Нормами ст. 59 Конституції України проголошено право кожного на професійну правничу допомогу і вільний вибір захисника своїх прав. Із позиції норм КПК України це означає, що кожна особа, яка залучається до кримінального провадження, має конституційне і процесуальне право одержати таку професійну правничу допомогу на будь-якій стадії кримінального провадження, зокрема і на стадії досудового розслідування. Як слушно зауважує Т.В. Корчева, закріплення в нормативно-правових актах цього права є гарантією, а головним є те, щоб держава забезпечила можливість реалізації цього права. Звісно, найважливішим елементом вважається усвідомлення особою свого процесуального статусу, тобто того, в статусі кого вона братиме активну участь у кримінальному провадженні [5].

Цінність та відмінність свідка від інших учасників процесу полягає, крім іншого, в юридичній незацікавленості щодо результатів вирішення спору. Крім того, свідок є унікальним носієм інформації про події, що є результатом її сприйняття свідком особисто, а отже, є незамінним джерелом доказової інформації на досудовому провадженні. Показання свідка є надскладним для розуміння засобом доказування, що поєднує в собі велику кількість юридичних, фізичних, фізіологічних складників [6, с. 27]. Процес отримання показань свідків є громіздкою процедурою кримінального процесу, яка, втім, зумовлена необхідністю досягнення найбільшої ефективності.

Правова допомога є багатогранною діяльністю, яка спрямована на забезпечення реалізації одного з фундаментальних принципів правової держави – верховенства права. Право на правову допомогу – це гарантована державою можливість кожної особи отримати таку допомогу в обсязі та формах, визначених нею, незалежно від характеру правовідносин особи з іншими суб'єктами права [7, с. 250].

Здійснення цієї функції ще не отримало достатньої юридичної визначеності, що зумовлює певні проблеми, особливо в кримінальних провадженнях, зокрема під час допиту свідків та забезпечення допустимості доказів.

Аналіз останніх наукових досліджень показує значне розмаїття думок учених і правників [8, с. 102], а також значну кількість нерозв'язаних проблем теорії і практики застосування інституту надання правової допомоги в кримінальному провадженні. Хоча аналіз норм Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. чітко дає підстави говорити про потребу осмислення й наукового обговорення питання щодо виду адвокатської діяльності, яку провадить адвокат свідка в кримінальному провадженні [9, с. 316].

У зв'язку із цим вважаємо доцільним здійснити аналіз організаційно-правової діяльності адвоката, який надає правову допомогу свідку на досудовому розслідуванні з огляду на законодавче його регулювання та практику залучення свідка як учасника досудового розслідування.

В енциклопедичній літературі поняття «свідок» визначено щонайменше в трьох, певним чином споріднених значеннях: людина, що була присутня при якій-небудь події, пригоді й особисто бачила що-небудь (очевидець – приміт. автор.); особа, яку викликають до суду для посвідчення відомих їй обставин; особа, присутня при чому-небудь для офіційного підтвердження дійсності або правильності чогось (понятий – приміт. автор.) [10, с. 76].

Законодавче визначення поняття свідка кримінального провадження дає можливість для широкого сприйняття його статусу. На жаль, в юридичній науці переважає думка про вузьке розуміння його статусу. Як зазначають окремі автори, процесуальний статус свідка та його роль у кримінальному провадженні зумовлюються тим, що він залучається до участі в кримінальному процесі з метою повідомлення відомих йому обставин. Так, Є.І. Дегляр під свідком пропонує визначати фізичну особу, що сприяє здійсненню повного, справедливого правосуддя,

якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань (ст. 65 КПК України) [11, с. 58].

Однак практика залучення свідків як учасників досудового розслідування вказує на необхідність виокремити різні категорії свідків:

1) до першої категорії свідків слід віднести осіб, які стали очевидцями кримінального правопорушення (проступку, злочину) і можуть повідомити про обставини його вчинення;

2) до другої категорії свідків слід віднести понятих, які відповідно до норм законодавства посвідчували юридично значущий для досудового розслідування факт (наприклад, провадження огляду та вилучення речей чи документів);

3) третьою категорією свідків є особи, які в процесі досудового розслідування надають інформацію (свідчення) про особу підозрюваного, затриманого, про обставини, які можуть пом'якшувати або обтяжувати кримінальну відповідальність особи. До таких осіб можна віднести посадових осіб підприємств, установ, організацій (наприклад, працівники відділу кадрів), що надають характеристики особам, які працюють в їх штаті та підозрюються в скоєнні злочину; посадових осіб житлових комітетів, що надають свідчення, які характеризують особу підозрюваного, затриманого в побуті та ін. Такі свідчення можуть надаватись зазначеними особами як із власної ініціативи, так і на запит органу, який проводить досудове розслідування, а також на запит адвоката.

Таким чином, ми можемо пересвідчитись у фактичному існуванні різних категорій свідків, участь яких зумовлена специфікою вчиненого кримінального правопорушення та обставинами досудового розслідування. Однак можливість їх залучення як свідків визначається моментом набуття статусу свідка, який має принципове правове значення, оскільки зумовлює виникнення процесуальних прав, обов'язків та гарантій. Однак у нормах КПК України не міститься визначення категорій свідків.

За відсутності чіткого регулювання цього питання в КПК України пропонуємо внесення змін до ст. 55 КПК України «Свідок» шляхом внесення додаткової ч. 5, викладеної в такій редакції:

*«5. Особа набуває статусу свідка в кримінальному провадженні після виклику повісткою до органу досудового розслідування та після отримання від неї пояснення з приводу обставин вчинення злочину, а остаточно вважається свідком у кримінальному процесі з моменту оформлення протоколу допита свідка та його підписання особою».*

Нормами Конституції України як Основного закону наголошено, що кожен має право на правову допомогу, і якщо це право не передбачене відповідними законами України чи іншими правовими актами, особа не може бути обмежена у цьому праві. Отже, права свідка на отримання правової допомоги під час допиту в кримінальному процесі повинні бути реалізовані. Нормами п. 4 ч. 1 ст. 19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. вид надання правової допомоги свідку взагалі виділено в окремий вид адвокатської діяльності.

Для визначення особливостей організаційно-правової діяльності адвоката свідка на досудовому провадженні слід, на нашу думку, насамперед виходити з того, що основним призначенням адвоката є надання правової допомоги особам, у т.ч. й свідкам. У зв'язку із цим А.О. Орлова запевняє, що процесуальний статус адвоката в кримінальному процесі диференціюється залежно від мети його залучення в кримінальний процес у конкретній кримінальній справі зацікавленими учасниками, що потребують отримання юридичної допомоги, і впливає на специфіку взаємодії зі спеціально уповноваженими посадовими особами, які здійснюють кримінальне судочинство [12]. Із цього приводу Є.О. Попова зазначає: «Діяльність адвоката щодо здійснення ним конституційної вимоги про забезпечення права кожного, хто бере участь у кримінальній справі, на кваліфіковану юридичну допомогу повинна включати в себе не два, а три напрями: як захисника, як представника і як адво-

ката, який надає допомогу тим особам, які, за чинним законом, позбавлені цієї допомоги» [13, с. 13]. На окремий статус адвоката свідка вказує і В.В. Заборовський, поділяючи позицію науковців у тому, що в кримінальному провадженні особа, яка має статус адвоката, може брати участь як захисник, представник і, власне, адвокат (наприклад, свідка) [14, с. 3; 15, с. 122]. При цьому правник доводить, що таке нормативне врегулювання потребує вдосконалення, оскільки, по-перше, на законодавчому рівні має бути чітко визначений правовий статус такої особи (адвокат свідка), по-друге, його правовий статус повинен бути детально врегульований [16, с. 171].

Обґрунтовуючи цю тезу, В.В. Заборовський говорить, що інтереси свідка суттєво відрізняються від інтересів сторін та інших учасників кримінального провадження, яких захищають (представляють) адвокати, бо свідок не має юридичної зацікавленості в результаті вирішення справи. Правник визначає свідка як особу, на яку покладено допоміжну функцію щодо сприяння в здійсненні повного, всебічного й справедливого правосуддя в кримінальному судочинстві, що, на переконання вченого, суперечить можливості розглядати адвоката свідка як його представника в кримінальному судочинстві [16, с. 170].

Прихильники іншого підходу дотримуються думки щодо власного інтересу свідка в кримінальному провадженні. Так, на думку І.В. Гловюк, у разі коли щодо свідка здійснюється латентне кримінальне переслідування (до повідомлення про підозру в ситуаціях допиту особи як свідка в разі, якщо є підстави вважати, що ця особа вчинила кримінальне правопорушення, однак доказів для повідомлення про підозру недостатньо, або у випадку, коли слідчий навмисно затягує повідомлення про підозру), він фактично реалізує функцію захисту від кримінального переслідування. Правниця зазначає, що через наявність власного інтересу свідка в кримінальному провадженні можливе договірне представництво його інтересів, а адвокат свідка є його представником [17, с. 17].

Справедливою і виваженою є позиція Т.В. Корчевої, яка зазначає, що відсутність нормативної визначеності в КПК України процесуального статусу адвоката свідка породжує низку запитань, а саме: яку функцію виконує адвокат свідка в кримінальному провадженні (який основний напрям його процесуальної діяльності); який процесуальний статус такого адвоката в кримінальному провадженні; які межі його прав і обов'язків, адже інформація щодо адвоката свідка обмежена лише тим, що його повноваження підтверджуються згідно з положеннями ст. 50 цього Кодексу (п. 2 ч. 1 ст. 66 КПК України) [9, с. 317]. Авторка переконана, що знайти відповіді на перелічені питання важливо як для теорії кримінального процесу, так і для правозастосовної практики, адже, як справедливо стверджують сучасні дослідники, кримінальне процесуальне законодавство має повно і чітко відображати процесуальне становище кожного з учасників кримінального провадження незалежно від тривалості такої участі [18, с. 153].

Розглядаючи процесуальну фігуру свідка в кримінальному провадженні, Ю. Лисюк запевняє, що сутність правової допомоги свідка полягає в наданні юридичних консультацій і роз'яснень з юридичних питань як в усній, так і в письмовій формі щодо законодавства; складання заяв, скарг та інших документів, що мають юридичну силу; засвідчення копій відповідних документів; забезпечення захисту його прав і свобод як під час проведення процесуальних дій, так і протягом усього кримінального провадження. Автор зауважує, що незважаючи на достатньо суттєві зміни в чинному законодавстві стосовно забезпечення захисту прав свідка, слід констатувати, що свідок, як учасник кримінального провадження, є найменш захищеним, і лише грамотна, професійна правова допомога адвоката може його надійно захистити від можливих правопорушень [19].

Ураховуючи вищевикладене, деякі автори доходять висновку, що зміст діяльності адвоката свідку полягає в наданні правової допомоги під час давання ним показань та активному втручанні в прове-

денні інших процесуальних дій за участі свідка; забезпеченні дотримання та реалізації прав свідка, про які він може не знати або мало знати [20, с. 60; 21, с. 249].

На нашу думку, організаційно-правова діяльність адвоката, який надає правову допомогу свідку, є значно ширшою. Розглянемо її особливості.

До організаційно-правової діяльності адвоката, який надає правову допомогу свідку на досудовому розслідуванні, належить:

*1. З'ясування обставин справи, а також відсутності конфлікту інтересів, інших законодавчо визначених підстав, які виключають можливість надання адвокатом правової допомоги свідку.*

*2. Роз'яснення свідку його прав та обов'язків на досудовому розслідуванні.*

У нормах п. 1 ст. 66 КПК України права свідка в кримінальному провадженні законодавцем окреслено так: знати, у зв'язку із чим і в якому кримінальному провадженні він допитується; користуватися під час давання показань та участі в проведенні інших процесуальних дій правовою допомогою адвоката, повноваження якого підтверджуються згідно з положеннями ст. 50 КПК України; відмовитися давати показання щодо себе, близьких родичів та членів своєї сім'ї, що можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні ним, близькими родичами чи членами його сім'ї кримінального правопорушення, а також показання щодо відомостей, які згідно з положеннями ст. 65 КПК України не підлягають розголошенню; давати показання рідною або іншою мовою, якою він вільно володіє, і користуватися допомогою перекладача; користуватися нотатками і документами під час давання показань у тих випадках, коли показання стосуються будь-яких розрахунків та інших відомостей, які йому важко тримати в пам'яті; право на відшкодування витрат, пов'язаних із викликом для давання показань; ознайомлюватися з протоколом допиту та заявляти клопотання про внесення до нього змін, доповнень і зауважень, а також власноручно робити такі доповнення і зауваження; заявляти клопотання про забезпечення безпеки

у випадках, передбачених законом; заявляти відвід перекладачу.

Нормами ч. 2 ст. 66 КПК України визначено зобов'язання свідка. Зокрема, свідок зобов'язаний: 1) прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду; 2) давати правдиві показання під час досудового розслідування та судового розгляду; 3) не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього, і які стали відомі свідку у зв'язку з виконанням його обов'язків.

*3. Роз'яснення свідку прав, обов'язків та можливостей адвоката на досудовому розслідуванні.*

*4. З'ясування соціально-правового і процесуального статусу особи, яка звернулася за правовою допомогою з метою визначення, до якої категорії належить особа: свідка, потерпілого, представників цивільного позивача, цивільного відповідача, юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, законних представників потерпілого та цивільного позивача в кримінальному провадженні.*

*5. Підписання договору про надання правової допомоги або вступ у справу в разі доручення Центру з надання безоплатної вторинної допомоги.*

*6. З'ясування соціально-правового статусу особи з метою визначення, чи може вона бути викликана і допитана як свідок.* Відповідно до норм ч. 2 ст. 65 КПК України не можуть бути допитані як свідки:

1) захисник, представник потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, законний представник потерпілого, цивільного позивача в кримінальному провадженні – про обставини, які стали їм відомі у зв'язку з виконанням функцій представника чи захисника;

2) адвокати – про відомості, які становлять адвокатську таємницю. Так, відповідно до норм Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. адвокатською таємницею є будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває в трудо-

вих відносинах із адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених цим Законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності. І згідно з нормами п. 2 ч. 2 ст. 21 зазначеного закону адвокату забороняється без згоди клієнта розголошувати відомості, що становлять адвокатську таємницю, використовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб [22];

3) нотаріуси – про відомості, які становлять нотаріальну таємницю;

4) медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторону життя особи – про відомості, які становлять лікарську таємницю;

5) священнослужителі – про відомості, одержані ними на сповіді віруючих;

6) журналісти – про відомості, які містять конфіденційну інформацію професійного характеру, надану за умови нерозголошення авторства або джерела інформації;

7) судді та присяжні – про обставини обговорення в нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення судового рішення, за винятком випадків кримінального провадження щодо прийняття суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, ухвали;

8) особи, які брали участь в укладенні та виконанні угоди про примирення в кримінальному провадженні, – про обставини, які стали їм відомі у зв'язку з участю в укладенні та виконанні угоди про примирення;

9) особи, до яких застосовані заходи безпеки, – щодо дійсних даних про їх особи;

10) особи, які мають відомості про дійсні дані про осіб, до яких застосовані заходи безпеки, – щодо цих даних.

А отже, під час організаційно-правової діяльності на досудовому розслідуванні адвокат має визначити доцільність та наслідки звільнення вищезазначених осіб від допиту або ж від обов'язку зберігати професійну таємницю. У випадку, якщо особа належить до цих категорій, роз'яснення стосуються обмеження предмета допиту щодо відомостей, які стали їй відомі внаслідок виконання професійних або процесуальних обов'язків.

Відповідно до норм п. 1 ч. 1 ст. 69 КПК України особа, яка довірила адвокату, нотаріусу, лікарю, психологу або священнослужителю під час здійснення ними професійної діяльності будь-які відомості, може звільнити останніх від обов'язку зберігати професійну таємницю, і, відповідно, перелічені категорії осіб можуть бути допитані з приводу того, що їм довірено або стало відомо під час здійснення професійної діяльності.

Однак незрозумілою є позиція законодавця щодо форми, в якій звільнення від обов'язку зберігати професійну таємницю має бути адресоване зазначеним категоріям осіб. А також незрозумілим є те, чи означає, що в разі такого звільнення ці особи будуть зобов'язані давати показання з приводу цих відомостей.

*7. Якщо свідком є малолітня або неповнолітня особа, адвокат має роз'яснити вимоги до проведення допиту таких осіб.* Зокрема, відповідно до норм ст. 226 КПК України допит малолітньої або неповнолітньої особи: проводиться в присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря; не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день. Особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, роз'яснюється обов'язок про необхідність давання правдивих показань, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання. До початку допиту особам, зазначеним у нормах ч. 1 ст. 226 КПК України, роз'яснюється їхній обов'язок бути присутніми під час допиту, а також право заперечувати проти запитань та ставити запитання.

*8. Роз'яснити свідку зміст повістки про виклик.* Згідно з нормами ст. 137 КПК

України повістка про виклик має містити таку інформацію: прізвище та посада слідчого, прокурора, слідчого судді, судді, який здійснює виклик; найменування та адреса суду або іншої установи, до якої здійснюється виклик, номер телефону чи інших засобів зв'язку; ім'я (найменування) особи, яка викликається, її адреса; найменування (номер) кримінального провадження, в рамках якого здійснюється виклик; процесуальний статус, в якому перебуває викликана особа; час, день, місяць, рік і місце прибуття викликаної особи; процесуальна дія (дії), для участі в якій викликається особа; наслідки неприбуття особи за викликом із зазначенням тексту відповідних положень закону, в т.ч. можливість застосування приводу, та здійснення спеціального досудового розслідування чи спеціального судового провадження; поважні причини, через які особа може не з'явитися на виклик, та нагадування про обов'язок заздалегідь повідомити про неможливість з'явлення; підпис слідчого, прокурора, слідчого судді, судді, який здійснив виклик. У випадку недотримання зазначених вимог особа не вважається такою, що отримала повістку і її про це повідомлено, відтак обов'язок прибути за викликом у неї не виникає. У цьому контексті потрібно також підтримати позицію науковців, які вважають доцільним передбачити порядок повідомлення свідка про його право користуватись правовою допомогою адвоката [7, с. 170].

*9. Роз'яснення свідку правових наслідків неприбуття або ухилення від явки слідчого.* Відповідно до норм ст. 139 КПК України в разі нез'явлення на допит без поважних причин або неповідомлення про причини свого неприбуття на свідка може бути накладено грошове стягнення в розмірі: від 0,25 до 0,5 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб – у випадку неприбуття на виклик слідчого, прокурора; від 0,5 до 2 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб – у випадку неприбуття на виклик слідчого судді, суду. Крім того, відповідно до норм ч. 3 ст. 139 КПК України до свідка може бути застосовано привід, який полягає в примусовому супроводженні осо-

бою, яка виконує ухвалу про здійснення приводу, до місця її виклику в зазначеній в ухвалі час [4].

10. *Роз'яснення свідку, які причини не-прибуття на виклик вважаються законодавцем поважними:* затримання, тримання під вартою або відбування покарання; обмеження свободи пересування внаслідок дії закону або судового рішення; обставини непереборної сили (епідемії, військові події, стихійні лиха або інші подібні обставини); відсутність особи в місці проживання протягом тривалого часу внаслідок відрядження, подорожі тощо; тяжка хвороба або перебування в закладі охорони здоров'я у зв'язку з лікуванням або вагітністю за умови неможливості тимчасово залишити цей заклад; смерть близьких родичів, членів сім'ї чи інших близьких осіб або серйозна загроза їхньому життю; несвоєчасне одержання повістки про виклик; інші обставини, які об'єктивно унеможливають з'явлення особи на виклик (ч. 1 ст. 138 КПК України).

11. *Надання інформації свідку про кримінальну відповідальність,* передбачену нормами ст. ст. 384, 385 КК України за надання завідомо неправдивих показань слідчому, прокурору, слідчому судді чи суду або за відмову від давання показань слідчому, прокурору, слідчому судді чи суду, крім випадків, передбачених нормами КПК України;

12. *Роз'яснення свідку його права відмовитись давати показання щодо себе, членів своєї сім'ї, близьких родичів.* Надання інформації, хто саме відповідно до положень закону визнається близькими родичами та членами сім'ї: чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, в т.ч. особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі (п. 1. ч. 1 ст. 3 КПК України).

13. *Організаційно-правова діяльність адвоката як гаранта свідка на досудово-*

*му розслідуванні полягає також у забезпеченні прав свідка під час проведення допиту.* Зокрема, адвокат має право контролювати дотримання норм чинного кримінального законодавства щодо часу проведення допиту, тривалості проведення допиту (наприклад, не більше ніж дві години без перериву, а в цілому понад вісім годин на добу); використання свідком мови, якою він вільно володіє; задавати свідку питання; просити деталізувати питання, які не зрозумів свідок; забезпечити права свідка на відмовлення від відповіді на некоректні запитання, від дачі показань відповідно до норм ст. 63 Конституції України.

14. *Окремої уваги потребують питання стосовно прав свідка, забезпечення його процесуальних гарантій та безпеки,* оскільки, ставши невольним свідком чи опинившись не в той час не в тому місці, свідок практично у всіх випадках потребує своєї особистої безпеки, оскільки найчастіше в його бік лунають погрози як від інших учасників кримінального провадження, так і від зацікавлених осіб, які можуть і не бути учасниками [19, с. 90]. На погляд деяких учених, розширення прав свідка і забезпечення процесуальних гарантій його захисту дозволить не тільки відгородити останнього від незаконного переслідування і тиску, а й підвищить ефективність його участі в процесі з метою встановлення істини в справі. Практика знає випадки, коли під впливом погрози, не маючи надійного захисту, свідки змінювали свої показання, тим самим вступаючи в протиріччя зі своєю совістю та законом. Тому особа свідка має бути надійно захищена від різного роду посягань, особливо від фізичних та психологічних, які руйнують бажання не тільки надавати правдиву інформацію, а й взагалі контактувати зі слідчим, прокурором. Отже, нерідко, боячись незаконного впливу, свідки або відмовляються давати показання, або дають завідомо неправдиві показання [23, с. 138].

**Висновки.** Доходимо висновку про необхідність внесення чіткої норми до КПК України, яка б визначала права та обов'язки адвоката, що надає правову допомогу свідку.



У зв'язку із чим пропонуємо внесення змін до КПК України шляхом внесення додаткової статті 66-1, викладеної в такій редакції:

«66-1 Правова допомога свідку

1. Правову допомогу свідку має право надавати адвокат.

2. Допуск адвоката для надання правової допомоги свідку здійснюється в порядку, передбаченому ст. 46 КПК України.

3. Адвокат має право бути присутнім під час давання показань свідка та інших процесуальних дій, зазначених у цьому Кодексі, бути присутнім під час їх проведення; надавати консультації; ставити запитання; здійснювати захист або представництво прав та інтересів свідка; заперечувати проти незаконних дій або бездіяльності слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, оскаржувати їх у порядку, встановленому цим кодексом; користуватися допомогою перекладача або заявляти клопотання про надання його свідкові; заявляти відвід перекладачу; знати, у зв'язку із чим і в якій справі допитується свідок; бути присутнім під час допиту свідка; контролювати роз'яснення свідкові визначених у ст. 691 цього кодексу процесуальних прав; із дозволу слідчого, прокурора ставити свідку запитання; давати свідкові в присутності слідчого короткі консультації; знайомитися з протоколом допиту і клопотати про внесення до нього змін, доповнень і зауважень, власноручно робити такі доповнення і зауваження; подавати скарги прокурору на дії дізнавача і слідчого; отримувати замість свідка відшкодування витрат, пов'язаних із викликом свідка для дачі показань; клопотати про забезпечення безпеки свідкові або собі; клопотати про допит свідка в суді з використанням технічних засобів із іншого приміщення, в т.ч. за межами приміщення суду (ч. 6 ст. 303 КПК), або допиту свідка у відсутності підсудного (ч. 7 ст. 303, ч. 3 ст. 307 КПК); користуватись іншими процесуальними правами, передбаченими нормами цього Кодексу і законами України.

4. Адвокат зобов'язаний беззаперечно виконувати вказівки слідчого під час проведення слідчих дій та розпорядження головуючого про додержання порядку

в судовому засіданні; не перешкоджати встановленню істини в справі шляхом вчинення протиправних дій; дотримуватись зобов'язань, визначених нормами цього Кодексу, Конституції України, Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», інших норм чинного законодавства.

5. Одна і та сама особа не може бути адвокатом свідка, а також захисником підозрюваного, затриманого, обвинуваченого або ж представником потерпілого».

#### Список використаної літератури:

1. Кони А.Ф. Собрание сочинений: в 8 т. / под общ. ред. В.Г. Базакова. М.: Юридическая литература, 1967. Т. 4. 1967. 544 с.
2. Олефіренко Н.А. Особливості правового статусу свідка. Вісник Запорізького національного університету. 2011. № 1. С. 193–198.
3. Тищенко М.М. Яким вбачається процесуальний статус свідка в новому Кодексі про адміністративні правопорушення України // Проблеми систематизації законодавства України про адміністративні правопорушення: міжнар. наук.-практ. конф., 7-8 грудня 2006 р.: тези доп. У 2-х ч. Сімферополь: Крим. юрид. ін-т Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2006. Ч. 1. С. 13–17.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2013. № 9-10. 11-12. 13. Ст. 88.
5. Корчева Т.В. Надання професійної правничої допомоги свідку у кримінальному провадженні як вид адвокатської діяльності. 2018. № 1. С. 316–320.
6. Лезін Є. Особливості забезпечення показань свідків. Підприємство, господарство і право. 2018. № 2. С. 24–33.
7. Дубівка І.В. Діяльність адвоката в стадії досудового розслідування: дис..на здоб. наук. ступ к.ю.н. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» (081 – Право). К., 2017. 227 с.
8. Адвокатура України / за заг. ред. С.Я. Фурси та Н.М. Бакаянної. 2-ге вид., доп. і перероб. К.: Алерта, 2016. 864 с.
9. Корчева Т.В. Надання професійної правничої допомоги свідку у кримінальному провадженні як вид адвокатської діяльності. 2018. № 1. С. 316–320.

10. Словник української мови: в 11-ти т. / АНУРСР, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; редкол.: І.К. Білодід (голова) та ін. Київ: Наук. думка, 1970–1980. Т. 9: С. 915 с.
11. Дігтяр Є.І. Правовий статус адвоката як гаранта свідка // Наука та освіта: ключові питання сучасності. Т. 3. С. 58–60.
12. Орлова А.А. К вопросу о статусе адвоката на досудебных этапах уголовного судопроизводства // Материал подготовлен для системы КонсультантПлюс. 2007. URL: [http://www. center-bereg.ru/j2153.html](http://www.center-bereg.ru/j2153.html).
13. Попов Е.А. Квалифицированная юридическая помощь в уголовном процессе России: понятие, содержание, гарантии: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность». Краснодар, 2004. 26 с.
14. Закомолдин А.В. Адвокат как участник уголовного процесса в досудебных стадиях: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность». Самара, 2007. 22 с.
15. Меланчук А.В. Роль адвокатів у кримінальному провадженні за законодавством Російської Імперії і сучасної України: точки дотику. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2014. Вип. 2. Т 4. С. 122–127.
16. Забровський В.В. Правовий статус адвоката свідка. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. С. 169–173.
17. Гловюк І.В. Кримінально-процесуальні функції: теоретико-методологічні засади і практика реалізації: автореф. дис.... докт. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2016. 42 с.
18. Замкова Я.В. Деякі питання захисту майнових прав третіх осіб у кримінальному провадженні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 2015. № 18. Т. 2. С. 152–154.
19. Лисюк Ю.В. Процесуальна фігура свідка у кримінальному провадженні: стан та перспективи. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2014. № 4. С. 90–95.
20. Дігтяр Є.І. Правовий статус адвоката як гаранта свідка // Наука та освіта: ключові питання сучасності. Т. 3. С. 58–60.
21. Дубівка І.В. Діяльність адвоката на стадії досудового розслідування щодо надання правової допомоги свідку. Науковий вісник публічного та приватного права. 2016. Випуск 1-2. С. 249–252.
22. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 27. Ст. 282.
23. Пацалова Т.В. Проблеми забезпечення безпеки потерпілих та свідків у кримінальному судочинстві. Підприємство, господарство і право. 2006. № 9. С. 138–140.

### **Питомец А. В. Организационно-правовые вопросы предоставления адвокатом правовой помощи свидетелю на досудебном расследовании**

*Статья посвящена рассмотрению организационно-правовых вопросов предоставления адвокатом правовой помощи свидетелю на досудебном расследовании. Автором проанализированы основные подходы в юридической литературе относительно понятия «свидетель» и «предоставление адвокатом правовой помощи свидетелю».*

*На основе теоретико-правовых исследований автором определено понятие «свидетель» и предложена классификация категорий свидетелей, которым адвокатом может быть предоставлена правовая помощь на досудебном расследовании.*

*Исходя из норм действующего законодательства, а также практического опыта, автором предложено внесение изменений в действующее законодательство с целью усовершенствования организационно-правовой деятельности адвоката при оказании правовой помощи свидетелю на досудебном расследовании.*

**Ключевые слова:** досудебное расследование, свидетель, оказание правовой помощи свидетелю, категория свидетелей, организационно-правовая деятельность адвоката, правовая помощь свидетелю на досудебном расследовании.

**Pytomets A. Organizational and legal issues of the provision of legal aid by a lawyer to a witness at the pre-trial investigation**

*The article is devoted to the consideration of organizational and legal issues of the provision of legal aid by a lawyer to a witness at the pre-trial investigation. The author analyses the main approaches to the definition of the concepts of "witness" and "the provision of legal aid by a lawyer to a witness" in the legal literature.*

*On the basis of theoretical legal research, the author defined the concept of "witness" and proposed a classification of categories of witnesses, which can receive a lawyer's legal help at the pre-trial investigation.*

*Proceeding from the norms of the current legislation, as well as from practical experience, the author proposes amendments to the current legislation in order to improve the organizational and legal activities of a lawyer during the provision of legal help to a witness at the pre-trial investigation.*

**Key words:** *pre-trial investigation, witness, provision of legal help to a witness, legal and organizational activity of a lawyer during the provision of legal help to a witness at the pre-trial investigation.*